

נוקקות, ואין הרבה שישימו כסף בשביל תמיכה במוסדות תרבות. גם כשהקמתי את הגלריה ב-1996 זה לא היה פשוט לתווך אותה לתושבים. אנשים הספידו אותה עוד לפני שהיא קמה. כאילו, מה זה הדבר הזה עכשיו? בשביל מה אני חנו צריכים את זה? אתה חושב שזה מה שמעניין את האנשים? תן להם אזור תעשייה. תן להם מקומות עבודה. לקח זמן לעורר את האנשים, לגרום להם להתעניין, לפתח מודעות".

כיום מגיעים למקום, לדבריו, כעשרת אלפי פנים תלמידים בשנה. באחד מאגפי המוזיאון פועלת כבר 15 שנה סדנת קרמיקה לנשות העיר והכפרים הסמוכים. מי שהקימה אותה ומלמדת בה היא הפסלת ואמנית הקרמיקה רינה פלג. היא חזרה או משהות בארצות הברית עם ציוד ארוז בארגונים וחפשה מקום להקים בו סדנה. אבו שקרה הציע לה לאחסן את הציוד בגלריה ולהשתמש במקום ללא תשלום, בתמורה לכך

קרצמן, גרשון קניספל ורות שלום, שהפקידה בידי המוזיאון כ-120 מעבודותיה.

צוות יח"צ ישראלי מטפל בענייני המור ואון. באגודת הידידים שלו, המוקמת בימים אלה, חברים כרגע בעיקר יהודים. חלק ניכר מהתמיכה הכספית שקיבלה הגלריה לאורך השנים הגיע מתורמים יהודים וישראלים. כיום הוא נתמך בעיקר על ידי תקציבי הרשות המקומית ומשרד התרבות, זה שהשר הממונה עליו מנופף בשלילת אורחות למי שלא יתיישרו עם עמדותיו. אבו שקרה לא מתכחש לתלות הזו וגם לא מוצא בה סתירה לחזון שלו. מצב העניינים הנוכחי משקף, מבחינתו, מחסור מתמשך בתשתית פלסטינית של מחקר, אוצרות וכתביה על אמנות. "המטרה, בסופו של דבר, היא להכשיר את דור ההמשך. לסייע להקים תשתית מספקת, לנכס את התרבות שלנו אלינו", הוא אומר. "לא ייתכן שהמקום

לא קל לנהל שיחה רציפה עם סעיד אבו שקרה. דלתות המשרד שלו במוזיאון אום אל-פחם נפתחות מדי כמה דקות. פעם זו משיהי מצוות המוזיאון שמגיעה לומר שלום, או להביא תה, ואחר כך גם צלחת פירות; בפעמים אחרות זה טופס דחוף שממתין לחתימתו. מדי כמה דקות מתרחשות על השולחן רעידות אדמה קטנות כשהטלפון שלו רוטט. אבו שקרה מתעלם מרובו, למעט פעם אחת. "זה הטכנאי של המוזן", הוא מתנצל ועונה לשיחה. מאוחר יותר מתברר שמדובר באיש השעה. המקום, שנמצא היום בלי מבו בין היותו גלריה למוזיאון, עובר כעת שיפוץ נרחב והתאמות, שבמסגרתם הוא נדרש לעמוד בתנאי אחסון, שימור והצגה של יצירות אמנות, ובהם בקרת טמפרטורה ולחות.

המוזן החדש מיועד לחדר האוסף שבקומה התחתונה. גם הוא עבר שיפוץ מקיף. סולמות, דליי צבע וכלי עבודה עדיין מפוררים בחלל התערוכות המוביל אליו, שם מוצגות עכשיו שלוש תערוכות חדשות — של מלאק מנסור, עביר מריח ונגה שביט (את שתי האחרונות אצר פריד אבו שקרה, אסד עזי אצר את התערוכה של מנסור). בקומה העליונה מוצגת תערוכה שעוסקת בקליג' רפיה הערבית המסורתית וביטוייה באמנות העכשווית. בסוף ינואר, עם השלמת השיפוץ, ייפתח במקום אשכול תערוכות חדש והמקום יוכרז באופן רשמי כמוזיאון. לאבו שקרה חשוב לוודא שהכל יהיה מוכן בזמן. הוא מתקשה להסתיר את התרגשותו. החלום שטיפח ב-30 השנים האחרונות נראה קרוב מאי פעם.

ב-2024 אישרה מועצת המוזיאונים את הפיתוח הגלריה למוזיאון. משרד התרבות הקצה עשרה מיליון שקלים לטובת המהלך והגדיר את המוסד "מוזיאון לתרבות ערבית", אבל אבו שקרה מתעקש על הגדרה אחרת. "המקום הזה הוקם כדי להיות בית לאמנות פלסטינית ולאמנים פלסטינים", הוא חורץ. "אנחנו מתכוונים לעמוד בדרישות המשרד, כך ש-70 אחוז מהאמנות שתוצג כאן תהיה אמנות פלסטינית ו-30 האחוזים הנותרים יורכבו מאמנות ישראלית או בינלאומית". המספרים מסתדרים על הנייר, אבל מסובך כים יותר בפועל. "יש אמנים פלסטינים שלא מוכנים להציג כאן לצד אמנים יהודים, כי אז עלולים להאשים אותם בנורמליזציה", אומר אבו שקרה. "אני יכול להבין אותם. אבל יחד עם זאת, כשהם מציגים כאן ופוגשים מבקרים יהודים, הם מסבירים להם על העבודה שלהם ומגלים כלפיהם הרבה אורך רוח".

אבו שקרה מודע לכך שלמשחק שבו הוא משתתף יש חוקים מבלבלים. מטרתו היא אמנם הקמת "בית לאמנות ולתרבות הפלסטינית", כלשר נה, אבל בדרך עליו לעבור במסלולי מכשולים ישראליים, פלסטיניים וגם סתם בירוקרטיים, מאחר שהמוזיאון הראשון בארץ לאמנות ערבית אינו מתקיים מחוץ לשדה האמנות הישראלי. האוצר הראשי הוא אחיו של סעיד, האמן והאוצר פריד אבו שקרה, אך השניים משתפים פעולה גם עם אוצרים, אמנים, חוקרים וכותבים ישראליים. באוסף המוזיאון, לצד אמנים כמו ח'לד חוראני, אוסמה סעיד, שאדי טואפרה, נסרין אבו בכר, סלימאן מנסור, פאטמה אבו רומי, ער'לה זייתון ואחרים, ישנם גם אמנים כמו מיקי

אין אוצרים קונפליקט

רגע לפני שהוא חונך באום אל-פחם את המוזיאון הראשון בישראל לאמנות פלסטינית, סעיד אבו שקרה מדבר על חיים בין העולמות: התלות בתורמים יהודים ובמשרד התרבות, בני המשפחה שנהרגו בעזה, המשטרה האלימה של בן גביר וההתעקשות על יצירה בתוך הכאב

אופיר חובב צילומים: רמי שלוש

שתלמד את תושבות אום אל פחם. "רינה לא מדברת ערבית וחלק מהנשים לא מדברות עברית, אבל בכל זאת מאות נשים עברו בסדנה שלה", מספר אבו שקרה. "חלקן אפילו הקימו אחר כך סדנאות משלהן. הצלחנו להוציא נשים ממעגל האבטלה דרך האמנות."

"הצורך שלי באנשי מחקר וחינוך יהודים הולך ופוחת, כי יש היום יותר ערבים שיכולים לעבוד בתחומים האלה", אומר אבו שקרה, אבל הדרך עדיין ארוכה. לפני זמן מה, הוא מספר, פנה אליו ד"ר גל הרץ, ראש המחלקה לתרבות חזותית וחומרית בבצלאל, והציע מלגה מלאה לשלוש שנות לימוד עבור סטודנטים ערבים שיתמחו במחקר, מוזיאולוגיה וכתביה. השניים לא הצליחו למצוא מועמדים. "צעיר ערבי שואל את עצמו מה יעשה אחר כך עם התעודה הזאת", אומר אבו שקרה. "איוה מוזיאונים יש לנו? איפה הוא יכול לעבוד? אם כבר, הוא יעדיף ללמוד אמנות מעשית. הוא רוצה לבחור במקצוע שיכול להתפרנס ממנו".

לא יודעת אם הייתי ממליצה גם ליהודים לבחור בקריירה הזו. זו דרך די מפותלת לעשות כסף.

"לכוגר יהודי יש אפשרויות רחבות ונגישות הרבה יותר. המטרה שלי היא להקים כאן תשתית של מחקר ושל לימוד וגם של קהילה אמיתית, שתכשיר את דור ההמשך."

"כשתחלתי עם הגלריה כאמנת לא הבין נו מה אני עושה כאן. לא הבין מה הקשר בין אום אל-פחם לאמנות", ממשיך אבו שקרה. הוא

לא מסכים עם זה בשום אופן, אבל לא אכפת לי שיקראו לי 'עלה תאנה' או 'אחד שעושה נורמליזציה'. אין לי בעיה להיות האדם שסור לל את הדרך, גם אם זה אומר לספוג ביקורת. לאורך השנים קיבלתי הרבה תמיכה כספית שברובה היתה יהודית. אף פעם לא אמרתי לא, ואני לא מתכוון להתחיל לעשות את זה עכשיו. לא אכפת לי מה המניעים של התורמים — בין אם הם רואים בזה הזדמנות לשפר את חיי התרבות של הפלסטינים ובין אם זה כדי לשפר את התחושה האישית שלהם עצמם, להשקיע את ייסורי המצפון ולהגיד 'עשיתי משהו למען החברה הערבית'.

"לצד זה, אני בהחלט חושב שיצרתי כאן מציאות חדשה שאף אחד לא יכול להתערב לממנה. למשל, יצרתי את הארכיון ההיסטורי של אום אל-פחם וואדי ערה. הקמתי צוות ראשות פרופסור מוסטפא כבהא (נשיא האקדמיה ללשון הערבית ופרופסור להיסטוריה באוניברסיטה הפתוחה), ויחד עם ההיסטוריון גיא רו ואחרים אספנו עדויות של 20 מוקני האזור, שמתארים את ההיסטוריה של המקום הזה, ותירגמו אותן לשלוש שפות". אבו שקרה טופח על ספר עב-כרס בכריכה קשה. "הוא יהיה זמין לקריאה כאן בספרייה ואנחנו מתכוונים גם לנסוע להציג את העדויות האלה בכנסים בינלאומיים", הוא אומר. "בסוף, מהכסף שנתרם אני מוציא פרויקט כזה, אני מוציא לפועל ספרי אמן ומחקרים על אמנים פלסטינים — אז אני שים יכולים להגיד מה שהם רוצים".

אבל גם זה חלק מהעניין. אתה צריך לעבור דרך עיניים יהודיות, שיאפשרו לך לדבר על הנרטיב הפלסטיני.

"זה לא רק אני. מי את חושבת שהוא המנכ"ל של ראש עיריית אום אל-פחם? ברור שהוא יהודי. ברגע שראש העיר יוצא מכאן — ולא משנה לאן הוא הולך — התחושה היא שהוא מייצג את התנועה האיסלאמית, או שהוא שור נא יהודים, או שניהם יחד. כשנכנס מנכ"ל יהודי מקשיבים לו יותר מאשר היו מקשיבים למנכ"ל ערבי. מעבר לזה, ברמה הכלכלית, יש אצלינו תומכים, אבל זה לא בסכומים גדולים כמו שתורמים יהודים יכולים להציע לנו. כל אדם עשיר אצלנו מוצף בפניות ומוצא את עצמו תורם גם בבתי ספר וגם בסטודנטים וגם במשפחות

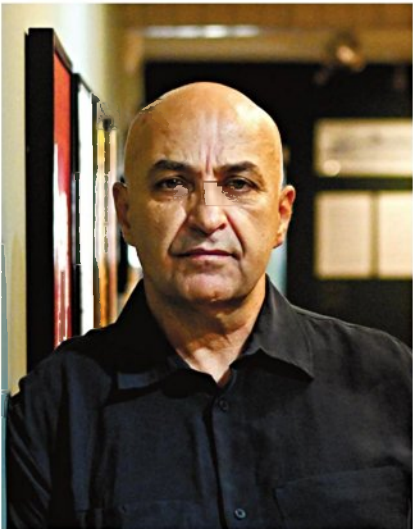
סעיד אבו שקרה. "אם בתקופת
האינתיפאדה אמירות פוליטיות
היו חלק מהאמנות הישראלית,
היום מי מדבר על זה בכלל?"

בפרנסת המשפחה. בן דודו היה הצייר עאסם אבו שקרה, שמת ממחלת הסרטן ב-1990 בגיל 28. אחיינו, האמן כרים אבו שקרה, ממשיך גם הוא במסלול המשפחתי: שלושה מתוך שבעת האחים והאחיות במשפחתו של אבו שקרה בחרו לעסוק באמנות. אחיו הבכור הוא האמן וליד אבו שקרה שמת ב-2020. אחיו הצעיר, פריד, הוא אמן וכאמור האוצר הראשי של המוזיאון. גם מבחינת פריד, המעבר מגלריה למוזיאון הוא עניין גדול. "התערוכות כאן פועלות לפי כללים מוזיאליים ולא גלריסטיים", הוא אומר. "אנחנו לא משווקים אמן, או מתנהלים מתוך שיקולים מסחריים, אלא מתייחסים לתרבות באופן רחב יותר. הרעיון הוא לחנך, לחקור, אלה גם הקריטריונים שלנו בבניית האוסף". שניהם משוטטים בין העבודות המאוחסנות באוסף ומחליפים ביניהם משפטים מהירים. הם מתפעלים, למשל, מעבודה של אוסמה סעיד, וכמו מגלים לראשונה עבודה אחרת, של שאדי טואפרה. לצדם חברים בוועדת האוסף גם נירית גלסון, אסד עוז, דרורית גור אריה, האמן פואד אגבריה ואחרים.

"בשנים הראשונות לא היה הליך ולא ועד דה ולא כלום. לקחתי עבודות רק כדי שיהיה אוסף", מודה סעיד. "היום אנחנו כבר לא לוקחים כל דבר", משלים אותו אחיו. "קבענו כללים מסודרים. לכל אמן כאן יש מקסימום עשר עבודות. לא יותר". הוא מסביר שאמנם חשוב להם שייכללו באוסף אמניות נשים, אבל הם משתדלים לחמוק מהגדרות אחרות כמו "אמנים צעירים" או "ותיקים". "זה לא באמת חשוב", אומר פריד, "הקריטריון המרכזי הוא שיהיו אמנים טובים".

ב-2022 הציגו בני המשפחה בתערוכה המשותפת "רוח האדם, רוח המקום" שאצרה גליה בר אור במשכן לאמנות עין חרוד. מלבד זאת, סעיד הוצג לאורך השנים בשלל גלריות ומרכזי יאנונים. בימים אלה מוצגת במוזיאון על התפר בירושלים תערוכתו "על גבול הזיכרון" (אצי רה גורית טל־טנא), הכוללת עבודות מהשנים האחרונות. הן מחברות בין עיסוק אוטוביוגרפי במשפחתו, באמן, בזיכרונותיה מהנכבה – לבין מחשבות על הכאן והעכשיו המלחמתי. אלה עבודות עוות, דחויות ואקספרסיביות, שמתארות בקווים עבים ובפלטת צבעים כהה בעלי חיים – סוסים, צבועים, נמרים – וגם טנקים, מטוסי קרב, חברבורות, פסי זברה ודמויות אנושיות, שרבות מהן בעלות פיות פעורים ועיניים קרועות באימה.

במשך שנים הרגיש אבו שקרה שזה לא הזמן שלו לצייר. "הסיפוק המקצועי מניהול הגלריה דחק את האמנות לצד. זה הסב לי סיפוק ולא הרגשתי שמשוה חסר לי", הוא אומר. הדברים השתנו בתקופת הקורונה. "לקח לי כמה חודשים טובים לשמן את הגלגלים ולהניע מחדש, אבל חזרה אלי תשוקה גדולה מאוד לצייר בעצמי. לספר את הסיפור שלי, של המשפחה שלי, של אמא שלי". הוא החל לשחזר את ילדותו וכתב את זיכרונותיו לצד זיכרונותיה של אמן, מרים, דמות משמעותית בחייו, ועיכב אותם לספר "מרים" (בעזרת העורכת ענת שינקמן בן זאב). לאחר שיחות ארוכות בסלון הבית היה עולה לסטודיו שלו ומצייר בהשראת הסיפורים שעלו. הציורים נעים בין האוטוביוגרפי לכללי, ובין הפנטסטי

פריד אבו־שקרה, האוצר הראשי של המוזיאון

המוזיאון באום אל־פחם. "יש אמנים פלסטינים שלא מוכנים להציג כאן לצד אמנים יהודים"

המשך מהעמוד הקודם

"לא אכפת לי שיקראו לי 'עלה תאנה'. לאורך השנים קיבלתי הרבה תמיכה כספית מיהודים ואף פעם לא אמרתי לא. ולא משנה לי מה המניעים שלהם – אם הם רוצים לשפר את חיי התרבות של הפלסטינים או להשקיט את ייסורי המצפון"

זירת רצח באום אל־פחם. "כל מי שרוצה יכול לשים יד על אם־16"

"כל יום אנחנו מתעוררים לחדשות על עוד רצח כפול ורצח משולש. איפה המדינה? למה אף אחד לא זועק? הבן שלי מטפס על הרים של 3,000 מטר ואני לא דואג לו, אבל כשהוא באום אל־פחם אני לא נרדם עד שאני שומע אותו נכנס"

לא דואג לו, אבל כשהוא מגיע לבקר באום אל־פחם אני לא מצליח להירדם עד שאני שומע אותו נכנס הביתה ונועל מאחוריו את הדלת. אז או שיש כאן רשלנות, או שמדובר במעשה מכוון. איך זה שהמשטרה יודעת להתמודד עם הפגנות ולעצור אנשים שפירסמו פוסטים בפייסבוק, אבל לא יודעת למגר את הפשיעה בחברה הערבית?"

בלי לפחד מצנזורה

אבו שקרה נולד לפני 70 שנה באום אל־פחם. הוא למד אמנות בבית ברל, במכון אבי ני ובמדרשה לאמנות, ובמקביל עבד וסייע

בפנינו שהאינתיפאדה נמשכת כבר כמה חודשים, אבל אף פלסטיני לא נהרג. היה מוסר. היום אין שום דבר כזה. וכמו מערכת המשפט, גם המשטרה איבדה מהמעמד שלה ומכוח ההרתעה שהיה לה בעבר.

"בן גביר מדבר על משילות, אבל היא מסתכמת בזה שמפזרים פה חתונות ושמחות. משיחות צריכה להתחיל בזה שאנן, בתור אורח של המדינה הון, אוכל לצאת מהבית בלי לפחד שכ"ד תועה יפגע בי בטעות. סחיטות, דמי חסות, רצח, גניבה, מעשי שוד – רק תבחרו. כל מי שרוצה יכול לשים יד על אם־16 או על עווי. הבן שלי מטפס על הרים בגובה 3,000 מטר ואני

נוקק אז לתמיכתו של בן דודו, השייח ראד סלאח, אחיו של הצייר עאסם אבו שקרה, מקים הפלג הצפוני של התנועה האיסלאמית, שכינה באותה תקופה כראש עיריית אום אל פחם (ב-2020 ריצה כמה חודשי מאסר בגין הסתה והבעת תמיכה בטור). אף שהיו אי אלה התנגדות בקהילה, הוא נתן לאבו שקרה את ברכתו. כשאבו שקרה היה עסוק בהכנות אחרונות לקראת פתיחת הגלריה, אחד מאחיו של השייח הגיע לבקר אותו. "הוא לא לגמרי הבין מה אני עושה, וכשאמרתי לו שאני פותח גלריה הוא שאל: 'גלריה של מה? של מטבחיים?' הוא צחק עלי כשהסברתי שזו גלריה לאמנות. אמר שאני מטורף. הימר שאשרוד כאן חודש אחד, שאף אחד לא ייכנס. הוכרתי לו סיפור שהיו מספרים לנו ביסודי, על פועל עני מסין שלא הצליח למצוא עבודה וישב מיואש, עד שמישהו לקח אותו לעבודה. הוא היה כל כך חרוץ, שהמעסיק שלו רצה לתגמל אותו ונתן לו דולה. האיש היה מאושה. הוא קנה לחם בחצי דולר ובחצי השני קנה פרח לאשתו ואמר לה: 'הלחם כדי לחיות, והפרח כדי שיהיה בשביל מה לחיות'".

ומה קשר לאום אל־פחם?

"ככה גם הוא שאל. הסברתי לו שהגיע הור מן שגם אחמד ילך לעבודה ויחזור לפטמה אש"תו עם פרח ולחם. הגיע הזמן שלאנשים פה תהיה סיבה לחיות. אני רוצה לייצר עבורם סיבות שלשמן הם יתעוררו בבוקר. כל יום אנחנו מתעוררים לעוד חדשות על עוד רצח כפול ורצח משולש. רק אתמול זה קרה שוב. איפה מדינת ישראל בקטע הזה? למה אף אחד לא קם וזועק? האם אנחנו יכולים לתאר לעצמנו שדבר כזה יקרה כל יום בעפולה, למשל? ברור שלא. אז לא יכול להיות שנחיה באלימות ובמלחמה ובהישרדות כל הזמן. אנחנו צריכים גם סיבות לחיות".

אבו שקרה עצמו שירת במשך שנים רבות במשטרת ישראל והשתחרר ב-2004 בדרגת רב־פקד. בין היתר עבד במחלקה לחקירות שוטרים בנצרת וכקצין נוער ארצי. "פעם שוטרים שהגיעו לחקירה במח"ש רעדו מפחד. היתה להם יראת כבוד למעמד הזה", הוא אומר. "היום שוטרים יכול לעשות מה שהוא רוצה ולנהוג באלימות, כי הוא יודע שיש לו גיבוי מלמעלה. אני זוכר שכשהייתי בקורס קצינים, המפקד התגאה

ציורים של סעיד אבו שקרה מתוך תערוכה במוזיאון על התפר (מימין): פרט מתוך "יומן מלחמה 1", 2024; "סוסים וחטוסים", 1999 צילומים: ינאל פרדו

המשך מהעמוד הקודם

לממשי. נדמה שמטוסי קרב מרחפים מעל לכל האירועים המתוארים בעבודות.

אחד הציורים בתערוכה, "יומן מלחמה 1", הנפרש לרוחב כמה מקירות הגלריה, מתאר פליטים שמרימים ידם לאות כניעה, בעודם מורפצים מן האוויר. רבים מבני משפחתו, מספר אבו שקרה, נהרגו בעזה. "ככה עברה עלי המלחמה", הוא אומר, "יושב מול הטלוויזיה, רואה חדשות. מתעורר בכל לילה בשתיים, ישר פותח טלפון ובודק כמה הרוגים; איפה הפציצו, כמה מתו, כמה מתוכם ילדים, כמה מהמשפחה שלי, כמה נעקרו מהבתים שלהם, כמה רעבים. לא חשבת; הטחתי על הדף את כל מה שהרגשתי. 'יא בני זונות', 'רוצחים'. כתבתי קשה. דברים לא נעימים. כלי להגיד למי אני מתכוון וכלי לצנור את עצמי. אחר כך כיסיתי את זה בציוור במריחות, שריטות. דיברתי עם הפחד, ניסיתי לפרוט אותו למילים. דיברתי על הפחד שלי מהעתיד, על טראומה, על משפחה, קיום, רוחניות, חוץ. אלה היו ימים בלתי אפשריים. כל מה שבנתי בחיים, כל מה שהאמנתי בו, הציפייה למוזיאון שיפגיש בין בני אדם — הרגשתי שהכל מתרסק. לא ראיתי איך אצליח אי פעם לבנות את זה".

ניקות את המוגלה על דף.

"אפשר להגיד, כן. אחרי שהוצאתי את זה ממני הרגשתי קצת יותר טוב, אבל זו היתה תקופה מאוד קשה. ואחד הדברים הקשים היה שרציתי לפרוק את המתח הזה דווקא עם החברים היהודים שלי, ולא עם אנשים שחושבים כמוני. מצאתי את עצמי בבעיה שם. התחושה היתה שליהודים יש בעלות על הכאב ולה, כפליסטיני, אין זכות לכאוב או לדבר על הכאב שלך. הוא לא קיים בכלל, כי אין עוד כאב חוץ מהכאב היהודי. חברים יהודים אמרו לי שבגלל שלא יצאתי להפגין נגד חמאס ב-7 באוקטובר, אין לי זכות קיום. לא לי ולא למוזיאון שלי.

"המלחמה שינתה הרבה דברים ביחסים בין יהודים לערבים. מבחינת החברים והתומכים היהודים של המוזיאון היו כאלה שממש זוו

"בזמן ההפצצות בעזה הייתי מתעורר כל לילה ובודק כמה מתו, כמה מתוכם ילדים, כמה מהמשפחה שלי, כמה נעקרו מהבתים שלהם, כמה רעבים. הטחתי על הדף כל מה שהרגשתי. 'יא בני זונות', 'רוצחים'. אחר כך כיסיתי את זה בציוור, במריחות"

ימינה, ניתקו קשר, לא ענו לטלפונים. היו כאלה שתמכו בנו והפסיקו. נתנו לנו הרגשה שאנחנו צריכים לשמור בבטן את התחושות שלנו ולא לדבר. אבל אי אפשר להדביק הכל על הפלסטינים — אנחנו האנשים והגנבים וההורסים ואי אפשר לבוא בטענות לקורבן היהודי השואת. לא משנה שבינתיים הוא הפך למקרבת של הפלסטינים — מספיק היה רק לשמוע את ההצהרות של שר הביטחון, למשל, שאמר שנשטח את עזה ושנמנע מהם אוכל — אבל אסור לך לדבר על זה. אסור לך גם לדבר על מה שקורה עכשיו בשטחים. המתנחלים הורגים ושורפים ומנכסים ולוקחים — הכל מתועד בטלוויזיה — אבל אף אחד לא עושה עם זה כלום. אני קורא לפעמים פוסטים של חברים יהודים שמדברים בגלוי על מה שקורה שם, אבל אני עצמי לא יכול לשתף את זה או לעשות 'לייק'. יהודי יכול לכתוב מה שהוא רוצה; פלסטיני שרוצה לכתוב משהו, או להביע הודעות עם משהו, מסתכן. היו כבר מוררים שפוטרו מהעבודה, אמנים שהחרימו אותם כי אמרו מילה כזו או אחרת."

נראה שהעניין הזה של להגיד מה שבא לך הולך ומצטמצם.

"אני מגיח שגם הרבה יהודים היום מצנזרים את עצמם. אם בומן האינתיפאדה אמירות פוליטיות היו ממש חלק מהאמנות הישראלית, עם

אמנים כמו דוד ריב ואחרים, אז היום מי מדבר על זה בכלל? זה קרה עוד קודם, אבל מאז המלחמה אני מרגיש שיש הקצנה. זה קודם כל נאמנות ונאמנות ונאמנות, ורק אחר כך אורחות ותקציב. הכל הולך ביחד."

איך זה מסתדר עם התמיכה שהמוזיאון מקבל ממשד התרבות? אתה צריך להפעיל צנזורה?

"אני עדיין לא יודע. את שואלת מה אעשה אם יגיע לאחת התערוכות משהו כמו שי גליק, או הכפיל שלו, או קרוב המשפחה שלו, ויגיד

איתמר בן גביר. משרת בלי מוסר צילום: חוטי מילרוד

"המלחמה שינתה הרבה דברים ביחסים בין יהודים לערבים. חלק מהחברים שלי ומהתומכים היהודים של המוזיאון זזו לימינה, ניתקו קשר, לא ענו לטלפונים. התחושה היתה שליהודים יש בעלות על הכאב ולה, כפלסטיני, אין זכות לכאוב"

"למה אתה מציג יצירות כאלה? אני פונה מיד לשר התרבות, ואו השר יגיד לי 'או שאתה מוריד את היצירה או שאנחנו מפסיקים לתמוך בך'. האם אקריב את המקום הזה לטובת תערוכה מסוימת או שאחליט שיש דברים חשובים יותר? אני באמת לא יודע מה להגיד. אני מניח שאצטרך לקבל החלטה במקום — והיא תצטרך להיות החלטה אמיצה."

אתה רוצה להגיד שהשי גליקים עדיין לא הגיעו לכאן?

"אולי אום אל-פחם רחוקה עברום", הוא מחייך. ובכל מקרה, הוא אומר, אין לו שום דבר להסתיר. "אני אומר מה דעתך, אבל לא מתלהם, אלא מציג את הדברים בצורה מקצועית. אני לא מוכן להתנהג כקורבן, אבל גם לא רוצה שייקחו ממני את הזכות לכאוב. אני רוצה לדבר על הכאב שלי וללמד אותך, כמו שאותי לימדו לדבר על ההיסטוריה הישראלית. אנחנו חיים במציאות של פחד ושל חשדנות, אבל לא יכול להיות שהמוזיאון הפלסטיני הראשון לא ידבר על הכאב הזה ולא יציג את הצלקות האלה."

זה לא שונה ממה שקורה בפוליטיקה הארצית. עוד רגע בחירות, ואף אחד לא מוכן לשבת עם מפלגות ערביות. הנשק הכי חריף בקמפיין של נתניהו זה האיום ש"איונקוט יישב עם הערבים".

"זה גורם לי לבחילה קשה. מה, אנחנו מצורעים? הבלורית שלי פחות יפה מזו של בן גביר? אנחנו כמעט רבע מהאוכלוסייה. אנחנו טובים בשביל לטפל בחולים יהודים, אבל לא רליונטיים כדי להיות חלק מתהליך קבלת ההחלטות. יש חברי כנסת ערבים מצוינים, אבל כשרוצים לעשות לציבור שלם דה-לגיטימציה, הופכים אותם לתומכי טרור. איוזה תומכי טרור? הרי מספיק שאני עושה 'לייק' על פוסט בשייך או חת'א או חת'א לחקירה ויאשימו אותי בהסתה. אני לא יודע מה יקרה אחרי הבחירות. אני מפחד. אבל אני מתפלל שמי שייבחר יגלה אצילות נפש. בסופו של יום אנחנו חיים באותו מקום קטן — בעיה שבוערת באום אל-פחם תחלחל גם לחדרה ולעפולה." ם